

“Een veilig en gezond nest”

Marie Kranendonk, oprichter WECF

Sascha Gabizon, Internationaal Directeur WECF

Chantal van den Bossche, coördinator communicatie WECF

WECF pleit voor kindnorm op het gebied van schadelijke chemische stoffen en vervuiling van het binnenmilieu

Een specifieke kindnorm op dit terrein is voor WECF (Women in Europe for a Common Future)¹ zowel vanzelfsprekend als noodzakelijk. Een gezonde baby begint bij een gezonde zwangerschap. Baby's zijn kwetsbaarder dan volwassenen, hun stofwisseling gaat sneller, hun organen zijn nog volop in ontwikkeling, ze hebben smallere luchtwegen en een kleinere longcapaciteit, wat ervoor zorgt dat zij relatief gezien een veel grotere dosis vervuilers inademen dan volwassenen. Hun huid is vijf keer zo dun als die van volwassenen, waardoor schadelijke stoffen sneller het lichaam binnendringen. Een gezond leefmilieu is dus een basisvoorwaarde voor een gezonde ontwikkeling.

Een gezond leefmilieu voor iedereen

Blootstelling aan bepaalde milieugevaarlijke stoffen tijdens de zwangerschap kan negatieve effecten hebben op groei, ontwikkeling, gedrag en gezondheid van kinderen. In Europa heeft 1 op de 4 kinderen last van allergie of astma en 1 op de 7 kinderen heeft leer- of gedragsstoornissen. Het aantal kinderen met kanker stijgt jaarlijks met 1 % en ook het aantal kinderen met obesitas stijgt. In haar rapport Safeguarding future Generations bracht het vrouwen- en milieunetwerk WECF verschillende onderzoeken samen op het gebied van schadelijke chemische stoffen en de invloed hiervan op de ontwikkeling van (ongeboren) kinderen.

Test je Nest – het belang van schone binnenlucht

Uit onderzoek van WECF in de zomer van 2009 bleek dat kinderkamers niet zo veilig zijn als wel wordt gedacht. Hoewel het onderzoek van WECF zich in eerste instantie richtte op een groep van bewuste, bezorgde ouders, lieten de resultaten duidelijk zien dat pasgeborenen en kleine kinderen in grote mate werden blootgesteld aan luchtvervuiling binnenshuis, wat zeer schadelijk kan zijn voor hun ontwikkeling. Dit resultaat is met name zorgwekkend omdat de meerderheid van de mensen meer dan 20 uur van de dag binnenshuis doorbrengt dan wel in een gesloten of een semi-gesloten ruimte (op het werk, op school, thuis of in het openbaar vervoer). Baby's en jonge kinderen spenderen zelfs meer dan deze 20 uur binnenshuis.

Als onderdeel van het project Een Veilig Nest, verdeelde WECF in 2009 Test-je-Nest meters onder jonge gezinnen in vier Europese landen. Dit gebeurde in samenwerking met de Franse nationale consumenten organisatie (ICN) en Quad-Lab laboratorium. Het onderzoek gaf een overzicht van luchtvervuiling in kinderslaapkamers. Test-je-Nest richtte zich op het onderzoeken van het aanwezige niveau van *formaldehyde* en het totale aantal Vluchtige Organische Verbindingen (VOC) in de kinderkamer. De testen

¹ WECF zet zich al jaren in voor een gezond leefmilieu. WECF is een netwerkorganisatie van dan 100 vrouwen- en milieuorganisaties in veertig landen in Europa en de EECCA regio (Oost-Europa, Kaukasus en Centraal-Azië) die gezamenlijk werken aan duurzame ontwikkeling, bescherming van gezondheid en milieu en armoedebestrijding. WECF ontwikkelt praktische en betaalbare oplossingen op het gebied van chemicaliën, sanitatie, energie en voedselproductie en brengt met haar beleidswerk de perspectieven van vrouwen en kinderen voor het voetlicht op Europees, VN, nationaal en internationaal niveau. Zie www.wecf.eu

werden afgenomen in Duitsland, Frankrijk, Griekenland en Nederland, ook waren er extra deelnemers uit België en het Verenigd Koninkrijk. De groep deelnemers bestond uit aanstaande ouders en ouders met kinderen onder de drie jaar, die van plan waren om te verbouwen of dit al hadden gedaan in de afgelopen maanden. Het ging hierbij om het behandelen van vloeren en muren en het plaatsen van nieuw meubilair in de babykamer. De testkits werden zeven dagen in de slaapkamer geplaatst en daarna verstuurd naar een bevoegd laboratorium. De Franse consumentenbond analyseerde vervolgens de resultaten en publiceerde deze recent in haar magazine: *60 Millions de Consommateurs*.

Uit dit onderzoek bleek dat vooral vloer- en muurbekleding, meubilair en detergents de binnenluchtkwaliteit een kwalijk aspect gaven, waarbij met name fineerhouten meubeltjes de uiterst schadelijke stof formaldehyde uitwasemden. Gesteld kan worden dat baby's en jonge kinderen binnenshuis worden blootgesteld aan hoge doseringen formaldehyde en vluchtige organische verbindingen (VOC) uit verf, vernis en schoonmaakmiddelen, die allerlei allergieën en irritatie van de luchtwegen kunnen veroorzaken. In 40% van de gevallen waren de gemeten waarden boven internationaal toegestane limieten. Een ongeventileerde baby kamer is een serieuze bedreiging voor de gezondheid van de baby. De resultaten lieten duidelijk zien dat de binnenluchtkwaliteit van babykamers beter was bij gezinnen waarin de ouders geïnformeerd waren over de noodzaak van ventileren. Voldoende verluchten kan de schadelijke effecten verminderen, de slechte producten vermijden is echter de betere oplossing.

Waarom een kindnorm?

In de Europese regio lopen mensen voortdurend het risico blootgesteld te worden aan chemische stoffen die (nog) niet getest en gereguleerd zijn, van huishoudelijke producten tot verzorgingsproducten. Slechts 10% van de 100,000 chemische stoffen die voorkomen op de Europese markt zijn getest op gezondheidseffecten.

Ouders hebben het beste voor met hun kind. Toch lopen veel pasgeboren kinderen ongewild en ongewenst gezondheidsgevaar door een gebrek aan informatie. Bovendien vertrouwen consumenten de productveiligheid van de goederen die zij kopen en stellen, vaak wegens onwetendheid, (te) weinig kritische vragen. Uit het project 'Een veilig nest' kwam bijvoorbeeld naar voren dat veel ouders het matrasje voor de wieg of het kinderbedje vaak tot vlak voor de geboorte in de plastic verpakking laten met het idee dat dit schoon en hygiënisch is. Helaas is dat niet het geval en kunnen, door het niet luchten van de matras, schadelijke stoffen uitwasemen die de gezondheid van de pasgeboren baby schade kunnen toebrengen.

Naast het grote belang van onafhankelijke, betrouwbare en laagdrempelige informatie aan (aanstaande) ouders en kinderen, zijn verdergaande maatregelen nodig om de gezondheid van kinderen te waarborgen. De schadelijke stoffen die in bijvoorbeeld een babymatrasje zitten zouden niet in die producten moeten voorkomen vanwege gezondheidsredenen en/of vervangen door substituten die geen schadelijke effecten hebben. Wetgeving dient de kwetsbaarheid van (ongeboren) kinderen en (zwangere) vrouwen op te nemen en milieu en gezondheid dient consequent vertegenwoordigd te zijn in gezondheids-, sociaal-, en consumentenbeschermingbeleid.

WECF zet zich in voor een wereld met niet-chemische stoffen en baseert zich daarbij op drie beginselen: de vervuiler betaalt, omkering van bewijslast en het voorzorgsprincipe. Daarnaast legt zij de vinger op lacunes in de wetgeving.

Welke aspecten moeten richtinggevend zijn?

Voor WECF was en is het met name belangrijk dat stoffen die de ontwikkeling van hersenen en voortplantingsorganen schade toebrengen worden verboden, en vooral de blootstelling aan schadelijke stoffen voor de geboorte. WECF ijvert voor een totaalverbod hierop. Op Europees niveau werd in december 2008 de Speelgoedveiligheidsrichtlijn herzien, maar dit was voor WECF niet meer dan een stap in de goede richting. Alleen

bepaalde kankerverwekkende stoffen werden verboden en alleen stoffen die zich aan de buitenkant van het speelgoed bevinden. Stoffen die de hormoonhuishouding aantasten, en daardoor schade kunnen veroorzaken aan de ontwikkeling van de hersenen, of die de vruchtbaarheid kunnen beïnvloeden, werden niet genoemd.

Het is onaanvaardbaar dat ouders jaren moeten wachten totdat de Europese Commissie instemt met het eisen van testen op de neurotoxiciteit van chemische stoffen. WECF wil dat Europarlementsleden hun verantwoordelijkheid nemen en nu onze kinderen beschermen, door ervoor te zorgen dat zenuwgiften en hormoonverstorende stoffen niet langer worden toegestaan in voedsel, speelgoed voor kinderen en in verzorgingsproducten. Om de aandacht te vestigen op het verband tussen gezondheidsproblemen van kinderen en het gebruik van chemicaliën in voedsel en consumentenproducten voor dagelijks gebruik organiseerde WECF de afgelopen jaren een aantal bijeenkomsten in het Europees Parlement. Inzet was met name de verbetering van de voorgestelde richtlijnen en wetten op het gebied van bestrijdingsmiddelen, speelgoed en cosmetica.

Ongeboren en pasgeboren kinderen zijn zo vatbaar dat schone moedermelk enorm belangrijk is. Schadelijke chemische stoffen hebben grote gevolgen voor de kwaliteit van de moedermelk. In de landen waar WECF werkzaam is, zoals Armenië, Oekraïne en het gebied rondom het Aralmeer, zijn de hoeveelheden POP's², DDT³ en pesticiden in de melk van pas bevallen vrouwen schrikbarend hoog. Maar ook in West-Europa valt er op dat gebied nog heel veel werk te verrichten. Gelukkig blijkt keer op keer weer uit onderzoek dat het langdurig geven van borstvoeding de negatieve toxische effecten teniet kan doen. Toch is dat niet voldoende. Een strikt Europees beleid en een strenge wetgeving op het gebied van schadelijke chemische stoffen kunnen helpen de kwaliteit van moedermelk te verhogen. Het mag niet zo zijn dat moeders door het feit dat hun lichamen vervuild zijn met schadelijke stoffen naar alternatieven voor de voeding van hun kindje moeten grijpen. Kinderen hebben eenvoudigweg recht op schone moedermelk, zodat zij ten volle kunnen profiteren van de gezondheidsvoordelen van deze basisvoeding.

Cumulatieve effecten

WECF pleit voor het voorzorgsprincipe wanneer het gaat om het gebruik van schadelijke stoffen. Zo vraagt WECF dringend aandacht voor de *cumulatieve effecten* van chemische stoffen. Hiermee bedoelen we de gelijktijdige blootstelling aan meerdere stoffen met eenzelfde toxisch effect. WECF vraagt daarom in het bijzonder aandacht voor de cumulatieve effecten van *hormoonverstorende stoffen* en de noodzaak om deze 'cocktail effecten' te betrekken bij de risicobeoordeling van producten.

De EU spant zich in om haar burgers te beschermen tegen de ongewenste effecten van gevaarlijke chemische stoffen. Echter, het gevaar bestaat dat de risico's worden onderschat, binnen de huidige regelgeving, waardoor de gezondheid van mens en milieu in gevaar kan komen. Het huidige beleid is namelijk vooral gericht is op de beoordeling van de risico's van afzonderlijke stoffen, terwijl in werkelijkheid mensen en milieu blootgesteld worden aan meerdere chemische stoffen tegelijk.

De cumulatieve effecten van met name hormoonverstorende stoffen, hebben geleid tot ernstige bezorgdheid onder wetenschappers, medische specialisten en het publiek. Recent onderzoek toont aan dat hormoonverstorende stoffen mogelijk een rol spelen bij aangeboren afwijkingen, de toename van gevallen van zaadbalkanker en de daling van het aantal zaadcellen – hetgeen niet los kan worden gezien van het feit dat 1 op de 5 jonge mannen in diverse EU-landen met verminderde vruchtbaarheid kampt. Deze

² Persistente Organische Stoffen: organische stoffen die moeilijk of zelfs niet afbreekbaar zijn, <http://www.mmk.be>

³ Dichlorodiphenyltrichloroethaan, insectenverdelger (nu verboden in de meeste landen)

gegevens nopen tot het nemen van maatregelen op zeer korte termijn.

De feiten spreken voor zich

Op uitnodiging van WECF stelde Professor Philippe Grandjean, adjunct-professor Milieu en Gezondheid aan de Universiteit van Harvard en expert op het gebied van kindergezondheid en milieu, tijdens een bijeenkomst in het Europees Parlement dat kinderen onder geen enkel beding voedsel zouden mogen binnen krijgen waarin neurotoxische pesticiden zijn aangetroffen. Hij verklaarde dat veel pesticiden juist speciaal ontwikkeld zijn om het zenuwstelsel van insecten te vernietigen. Doordat de menselijke biochemie sterk lijkt op die van insecten, is ook de ontwikkeling van het menselijk brein gevoelig voor bestrijdingsmiddelen. *“Wanneer er iets misgaat in de ontwikkeling van de hersenen in de kindertijd, zijn ze voorgoed beschadigd. Je krijgt geen tweede kans als het gaat om de aanleg en ontwikkeling van het brein”,* aldus professor Grandjean tijdens zo'n bijeenkomst. Hij was daarom ook van mening dat testen op neurotoxische stoffen noodzakelijk is omdat wellicht bij 1 op de 6 kinderen de ontwikkeling van de hersenen onomkeerbaar is beïnvloed. *“Het testen op neurotoxische stoffen is een noodzaak, zowel in bestrijdingsmiddelen als in andere consumentenproducten.”*

Professor Niels Skakkebaek, verbonden aan de Universiteit van Kopenhagen en gespecialiseerd in de effecten van het milieu op de mannelijke voortplanting, liet in het Europees Parlement onderzoek zien waaruit bleek dat in Denemarken zaadbalkanker de afgelopen jaren met 400% is toegenomen door milieufactoren. Professor Skakkebaek onderbouwde zijn these met de vaststelling dat *“wanneer zwangere vrouwen 's morgens crème en bodylotion opdoen die ftalaten bevatten, deze ftalaten rechtstreeks naar hun bloedbaan gaan met een piek tijdens de lunch en in hun bloed nog aanwezig zijn als de vrouwen de volgende morgen opnieuw crème of lotion gebruiken.”*

Op deze manier stellen zwangere vrouwen ongewild hun baby iedere dag bloot aan een chemische stof waarvan in dierproeven is gebleken dat deze de testiculaire ontwikkeling schaadt. *“We kunnen niet bewijzen dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen een specifieke chemische stof en zaadbalkanker, maar we hebben wel een heleboel aanwijzingen. Er is bijvoorbeeld een associatie tussen hoge niveaus van ftalaten in de moedermelk en lagere niveaus van testosteron in haar babyjongen. Verder zien we een verband tussen hoge concentraties van broomhoudende vlamvertragers in moedermelk en niet-ingedaalde teelballen wanneer de baby is geboren.”*

Neonatologe Janna Koppe, voorheen verbonden aan het Academisch Medisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam en lid van het comité van experts van WECF stelt daarbij: *“Ook is onlangs een verband gepubliceerd tussen gehalten aan broombrandvertragers in het bloed van de moeder en een invloed op het schildklier stimulerend hormoon gemeten in de 27e week van de zwangerschap⁴. Het lijkt erop dat er iets gebeurt met de activatie van deze stof, hoewel de gehalten gemiddeld nog normaal zijn.”*

Samenwerken en sensibiliseren

Om haar doelen te kunnen bereiken werkt WECF samen met een groot aantal milieuorganisaties op Europees niveau en wereldwijd aan een betere regelgeving voor chemische stoffen en zet in op het reguleren van hormoonverstorende stoffen. WECF adviseert het Nederlandse ministerie van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) en het bedrijfsleven over hoe de regelgeving te verbeteren en te zorgen voor substitutie van schadelijke stoffen zodat mensen en milieu hierbij gebaat zijn.

WECF is als vertegenwoordiger van het Europese ECOFORUM ook lid van EEHC, een comité dat is opgezet om te helpen bij het organiseren van Ministeriele Conferenties op

⁴ Chevrier e.a. (Polybrominated Diphenylether (PBDE) Flame retardants and Thyroid hormone during pregnancy) in environmental health perspectives.

het gebied van Milieu en Gezondheid binnen de Europese regio van de Wereld Gezondheids Organisatie (WHO). Er nemen 53 landen deel aan dit proces. Dit proces, dat werd geïnitieerd in 1989, is uniek en brengt regeringen, internationale organisaties en NGO's samen. Kinderen zijn hierbij een centrale doelgroep sinds 2004, toen EHAP (Environmental and Health program) veranderde in CEHAPE (Children's Environment and Health Action Plan). Vier doeleinden werden opgesteld als de voornaamste prioriteiten van milieu en gezondheidsbeleid in Europa, waaronder ook schone lucht binnenshuis. Op nationaal niveau, zijn er een aantal vormen van EHAP beleid geïnitieerd en deze worden nu verder ontwikkeld. In maart 2010 vond de vijfde ministeriële conferentie over Milieu en Gezondheid plaats in Parma. Na de installatie van CEHAPE in 2004 in Boedapest, werden tijdens de conferentie in Parma de prioriteiten vastgelegd voor het proces van de komende jaren. WECF dingt er op deze manier bij de WHO en bij regeringen op aan om de invloed van de omgeving op de gezondheid van kinderen te verminderen. Binnenluchtkwaliteit is een van de vier prioriteiten vastgelegd in het CEHAPE proces. Een van de manieren waarop dat gebeurt is door het mede organiseren van de uitreiking van de 'Children's environment and health plan for Europe Award'. Met deze prijs wil WECF laten zien dat lokale initiatieven en kleine aanpassingen aan de leefomgeving een groot verschil kunnen maken voor kinderen en hun gezondheid. Een van de prijswinnaars dit jaar was Sara Reekmans van het 'Vlaams Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie'. Zij ontving een cheque van 1000 euro voor het project rond de verbetering van de luchtkwaliteit in klassen van basisscholen.

WECF vraagt regelmatig een uitbreiding van de lijst met gevaarlijke stoffen, die beperkt dienen te worden gebruikt, zowel binnen REACH⁵ als RoHS (Annex IV)⁶. Het gaat hierbij met name om de gebromeerde vlamvertragers (BFR) en PVC's. Deze stoffen en materialen veroorzaken immers grote problemen in het afvalstadium vanwege de vorming van de zeer persistente en toxische dioxinen die tijdens verbranding onder suboptimale omstandigheden maar ook door thermische stress tijdens afvalverwerking gevormd worden. Met name werknemers in de afvalverwerkingsindustrie lopen een verhoogd risico op gezondheidsschade. In dit verband is het belangrijk om te realiseren dat een substantieel deel van het elektrische en elektronische afval niet op de juiste manier wordt verwerkt binnen de EU maar dat een groot aantal afgedankte elektrische en elektronische apparaten verdwijnen naar landen buiten de EU (slechts 33% van de EU e-waste wordt op een verantwoorde manier verwerkt⁷). Het weren van gehalogeneerde stoffen en materialen uit elektrisch en elektronisch afval zal zorgen voor een hoge bescherming van burgers en milieu wereldwijd.

Ook vraagt WECF in de landen waar ze werkzaam is om een aanscherping en verbetering van het voorstel van de Europese Commissie voor een biociden verordening. Het Commissievoorstel waarborgt nu onvoldoende de bescherming van mens en milieu. Het is namelijk zo dat biociden (intentioneel) schadelijk zijn voor levende organismen en dat de meeste biocidale producten vaak door onwetende consumenten worden gebruikt. Iedereen die in zijn of haar omgeving te maken heeft met kinderen in de basisschoolleeftijd, weet hoe vaak kinderen last hebben van luizen. Wat minder bekend is, is dat het meest gebruikte middel tegen luizen de actieve stof malathion bevat. Over de schadelijke werking van malathion is heel wat literatuur te vinden. De maatregelen die genomen moeten worden bij overdosering van producten voor professioneel gebruik liegen er niet om. Malathion is sinds 1996 verboden in de Verenigde Staten omdat vermoed wordt dat het een hormoonverstorende stof is en dus een gevaar vormt voor de hormonale ontwikkeling. Ook in EU is malathion per 6 december 2007 niet langer toegestaan als professioneel gewasbeschermingsmiddel in de Europese Unie omdat de

⁵ Europese Verordening voor chemische stoffen: Registratie, Autorisatie en beperking van Chemische stoffen.

⁶ Europese richtlijn 2002/95/EC restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment

⁷ WEEE (Waste Electrical and Electronic Equipment) Impact Assessment

stof een technische onzuiverheid bevat die genotoxisch⁸ is. Toch is malathion als biocide tegen luizen gewoon te koop bij de drogist om de hoek. Een stof die niet goed is voor professionele gebruikers zou wel veilig bevonden zijn als biocide voor kinderen. Om dit soort toestanden te verbeteren is de invoering van een kindnorm noodzakelijk.

WECF concludeert dan ook: JA! een kindnorm, die ook het ongeboren kind impliceert, is heel belangrijk. De verwijzing naar het prenatale leven is voor WECF erg belangrijk want het is op dat moment dat de eerste schade aangericht kan worden; niet alleen wat betreft neurotoxiciteit en de voortplanting, maar ook kunnen schadelijke stoffen in de baarmoeder op termijn gevolgen hebben voor het metabolisme, in de vorm van obesitas of diabetes. WECF pleit dan ook voor een norm die tevens geldt voor het embryo en de foetus.

@ WECF 2010

⁸ Genotoxisch: betekent een stof die het DNA beschadigt en zo erfelijke veranderingen kan veroorzaken.